

монографія. Київ : Алерта, 2024. 438 с.

4. Ясниська Т. Ю. Суб'єкт колабораційної діяльності протидія проявам тероризму та колабораціонізму в умовах війни: стан та перспективи. *Протидія проявам тероризму та колабораціонізму в умовах війни: стан та перспективи* : матеріали Всеукраїнського круглого столу (м. Кропивницький, 24 листопада 2023 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023. С. 158–161. URL: https://dnuvs.ukr.education/wpcontent/uploads/2024/07/1034_d41.pdf#page=158 (дата звернення: 09.02.2026).

5. Кримінально-правові відповіді на виклики воєнного стану в Україні : матеріали Міжнародної наукової конф., м. Харків, 5 трав. 2022 р. / упоряд. та заг. ред.: Ю. В. Баулін, Ю. А. Пономаренко; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; Нац. шк. суддів України; Громад. орг. «Всеукр. асоц. кримін. права»; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса. Харків : Право, 2022. 310 с.

Валерія САВИЦЬКА

викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
доктор філософії в галузі права,

КРИМІНОЛОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасні виклики національній безпеці України змушують нас переглядати звичні уявлення про розмежування між обороною держави та підтриманням внутрішнього правопорядку. Важливо, що в умовах воєнного стану ці сфери фактично зливаються, адже стійкість фронту прямо залежить від рівня стабільності, безпеки і керованості тилу. Вбачається, що у такому контексті цілком доречно вважати, що кримінологічна діяльність держави набуває особливого значення як складова загальної системи національної безпеки.

Поточна ситуація переконливо свідчить, що внутрішній правопорядок є чинником обороноздатності, який співмірний за своєю важливістю із будь-яким іншим. Кримінальні правопорушення, які призводять до дестабілізації суспільних відносин, вочевидь підривають здатність держави ефективно реагувати і на зовнішні загрози. Натомість злагоджена превентивна діяльність правоохоронних органів має стримувати внутрішні ризики, забезпечуючи стабільне функціонування економіки, інфраструктури та соціальної сфери в умовах війни.

Як відзначає Б. Г. Луценко у своєму дослідженні у 2023 році, за даними Національної поліції з початком повномасштабної війни рівень злочинності у державі зменшився у порівнянні із 2021 роком. Так, за перше півріччя – на 25%, за 8 місяців – на 14 %, за 10 місяців – на 12 %. Проте науковець влучно наголошує, що такі показники є лише офіційною частиною загальної криміногенної ситуації, оскільки лінія зіткнення досить динамічна і часом істотно просувається у бік України. Тож наші правоохоронні органи фізично не мають доступу до цих територій [1, с. 149].

М. Г. Тома, О. М. Боднарук також провели ґрунтовний аналіз криміногенної ситуації в країні, але вже у 2025 році, та висловили наступні спостереження:

1) змінилася динаміка та знизилася ефективність превенції. До того ж реальна картина ускладнюється втратою контролю над частиною територій та масовою міграцією громадян. Водночас спостерігається системне зниження спроможності правоохоронних органів: розкриття злочинів упало на 26 %, а ідентифікація винних – на чверть. Як наслідок, держава вимушено перейшла до формату заочних розслідувань (так званих «in absentia»), кількість яких зросла на 76 %;

2) відбувся різкий зсув у бік підвищення суспільної небезпеки правопорушень. Питома вага особливо тяжких злочинів зросла з довоєнних 4 % до майже 30 %. Основними причинами цього процесу стали вільний обіг зброї та безпрецедентне зростання кількості злочинів проти основ національної безпеки (у 33 рази) та міжнародного правопорядку (у 245 разів);

3) у 7 разів зросла кількість умисних вбивств (з 3,2 тис. до 22 тис.). Це не є показником зростання загальнокримінального насильства і пояснюється зміною підходів до кваліфікації: більшість випадків реєструється як порушення законів і звичаїв війни (ст. 438 ККУ) через загибель цивільних від обстрілів або зникнення осіб безвісти у зонах бойових дій [2, с. 57].

До наведених даних слід додати, що зафіксоване у перші роки повномасштабної війни зниження офіційних показників злочинності не варто розглядати як стійку тенденцію або свідчення реального поліпшення криміногенної ситуації. Як показують результати більш пізніх досліджень, проведених вже на етапі тривалої дії воєнного стану, первинне скорочення зареєстрованих правопорушень змінюється ускладненням криміногенної динаміки, радикалізацією структури злочинності та зниженням ефективності превентивної і правоохоронної діяльності.

Є. М. Крючківська та Б. Є. Лук'янчиков зазначають, що в умовах воєнного стану у структурі злочинності з'явилися ті категорії правопорушень, які раніше або не мали масового характеру, або взагалі були поодинокими. Насамперед маються на увазі воєнні злочини (ст. 438 Кримінального кодексу України [3] (далі – КК України)); планування, підготовка або розв'язування агресивної війни чи воєнного конфлікту (ст. 437 КК України); державна зрада (ст. 111 КК України), колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК України), пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК України), а також військові кримінальні правопорушення і кримінальні правопорушення проти власності, які суттєво видозмінилися [4, с. 313].

Логічним наслідком зазначеного є ускладнення реалізації завдань, які постають перед державою у сфері боротьби зі злочинністю. Поява нових, а також істотна зміна традиційних кримінальних правопорушень зумовлює необхідність не лише оперативного реагування на них, а й глибшого осмислення причин, умов та тенденцій їх поширення. В умовах особливого періоду (тим паче зумовленого війною) аналітична складова стає необхідною передумовою збереження керованості суспільних процесів у тилу.

Так, В. В. Василевич наводить вичерпний перелік завдань кримінологічної діяльності держави: 1) формування доктринальної моделі протидії злочинності; 2) реалізація кримінологічної політики на правовому та управлінському рівнях; 3) інтеграція кримінологічної політики з кримінально-правовою, процесуальною та виконавчою; 4) удосконалення правових інститутів і профілактичних механізмів; 5) забезпечення безпеки особи, суспільства і держави з дотриманням стандартів законності та прав людини; 6) впровадження наукових досягнень і передового вітчизняного та зарубіжного досвіду; 7) організація ефективної взаємодії суб'єктів кримінологічної політики; 8) визначення стратегічних і тактичних пріоритетів протидії злочинності; 9) підготовка фахівців у сфері кримінологічної практики та захисту жертв злочинів; 10) розвиток інституцій громадянського суспільства; 11) формування суспільної нетерпимості до злочинності та комплексне реагування на криміногенні соціальні чинники [5, с. 42-43].

В умовах воєнного стану окреслені завдання кримінологічної діяльності держави зазнають суттєвого переосмислення. Якщо у мирний період вони були орієнтовані переважно на довгострокову профілактику та стабілізацію криміногенної ситуації, то в умовах війни їх реалізація набуває виразного безпекового характеру. Формування доктринальної моделі протидії злочинності трансформується у завдання оперативної адаптації кримінологічної політики до змінюваних загроз, а взаємодія із іншими сферами стає своєрідним інструментом забезпечення керованості внутрішніх процесів у тилу. Особливого значення набувають аналітична функція, здатність своєчасно виявляти нові криміногенні ризики, а також координація діяльності суб'єктів кримінологічної політики в умовах обмежених ресурсів та підвищеного навантаження.

Таким чином, кримінологічна діяльність держави в умовах воєнного стану фактично виходить за межі традиційного уявлення про боротьбу зі злочинністю та постає як один із ключових механізмів забезпечення національної безпеки.

1. Луценко Б. Г. Кримінологічна складова під час деокупації тимчасово окупованої території. Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний та національний виміри : зб. тез доп. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 12 квіт. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 148-151.

2. Тома М. Г., Боднарук О. М. Протидія злочинності в умовах війни. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2025. № 74. С. 55-59.

3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 17 лип. 2025 р. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 04.02.2026).

4. Крючівська Є. М., Лук'янчиков Б. Є. Адаптація криміналістичних методик до умов воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. № 92 (4). С. 312-319.

5. Василевич В. В. Кримінологічна політика України : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 434 с.

Віталій УСАТИЙ

докторант Національного наукового
центру «Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
(м. Харків, Україна),
кандидат юридичних наук

**ПРОТИДІЯ ГОСПОДАРСЬКИМ ЗЛОЧИНАМ ЯК СКЛАДОВА
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ
ДЕРЖАВИ**

Сучасний стан економічного розвитку України, особливо в умовах воєнних викликів і післявоєнної відбудови, актуалізує питання формування стабільного, передбачуваного та безпечного інвестиційного середовища. Як слушно вказують вчені, найближчим часом наша держава об'єктивно потребуватиме суттєвого розширення фінансового підґрунтя для забезпечення обороноздатності та стійкості національної економіки. Йдеться не лише про фінансування військових заходів із захисту територіальної цілісності та суверенітету, а й про покриття бюджетного дефіциту, збереження макроекономічної стабільності, підтримку функціонування ключових секторів економіки та забезпечення її конкурентоспроможності у глобальному середовищі [1, с. 522].

Однією з ключових передумов економічної та інвестиційної стабільності є ефективна протидія господарським злочинам, які безпосередньо впливають на рівень економічної безпеки держави, довіру бізнесу та готовність внутрішніх і зовнішніх інвесторів вкладати капітал.

Інвестиційна привабливість держави формується не лише через макроекономічні показники, податкову політику чи доступ до ринків, а й через якість правової системи, ефективності діяльності правоохоронних органів тощо. Інвестор оцінює передусім рівень захищеності майнових прав, ефективність судової системи, передбачуваність правозастосування та здатність держави реагувати на протиправні посягання у сфері господарської діяльності тощо [2, с. 16; 3]. У цьому контексті господарська злочинність є одним із ключових дестабілізуючих чинників.

Господарські злочини – комплексна група, що охоплює широкий спектр кримінально-протиправних посягань: від незаконного заволодіння активами підприємств і суб'єктів господарювання, ухилення від сплати податків, маніпулювання на ринках капіталу до доведення суб'єктів господарювання до банкрутства, зловживань у сфері бюджетних коштів тощо. Їх наслідком є не лише прямі матеріальні збитки, а й формування атмосфери правової невизначеності, зниження довіри до судових і правоохоронних органів, підвищення транзакційних ризиків ведення бізнесу.

Тому ефективна протидія господарській злочинності не може зводитися виключно до кримінально-правових санкцій. Вона має комплексний характер і включає раннє виявлення ознак кримінально-протиправної діяльності, належне документування доказів, професійне розслідування, а також забезпечення справедливого судового розгляду. Саме в цій площині особливого значення набуває використання спеціальних знань.

Розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності потребує залучення фахівців із різних галузей – економіки, фінансів, бухгалтерського обліку, аудиту, банківської справи, інформаційних технологій. Господарські злочини часто реалізуються через складні фінансові схеми, багаторівневі корпоративні структури, використання цифрових інструментів і транснаціональних механізмів. Без належного експертного забезпечення їх ефективне викриття є практично неможливим.

Теоретико-правовий аспект полягає у визначенні поняття, змісту та форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. Праксеологічний вимір стосується оптимізації їх застосування у конкретних процесуальних діях: під час огляду